

DEJ TO DÁL

SEŠITY 4. PROUDU

číslo 003

J S E M T U I

Potřebuješ mne? Jsem tu:

Ty mne neslyšíš, a přece mluvím tvým hlasem

Ty mne nevidíš, ale Já jsem světlem tvých očí

Ty mne nepociťuješ i když jsem silou tvých paží

Tvořím, i když nechápeš smysl mých cest.

Tvořím, i když nerozumíš mému dílu.

Nejsem neznámou vidinou, nejsem tajemstvím,

když čo klídu se pohroužíš, v hlubinách svého nitra

mne poznáš svou vírou a svou intuicí:

Jsem tu - slyším tě a na dotyzy tvé odpovím.

Když mne potřebuješ - jsem tu

i když se ke mně neznáš - jsem tu

i když máš pocit naprosté osamělosti - jsem tu

i když strach tě jímá - jsem tu

i když bolestmi trpíš - jsem tu.

Jsem tu když se modlíš, i když jsi tich

Jsem v tobě a ty jsi ve mně:

Pouze tvá mysl mne od tebe odděluje,

jen v ní vzniká to, co nazýváš mým či tvým

a jen ve své myslí mne poznáváš a mou přítomnost

prožíváš.

Ulev svému srdci: Zbav se všeho strachu!

I když ze správné cesty sejdeš - jsem tu:

Cím od sebe nic nezmůžeš - se znou spojen vše dokážeš!

JSEM VŠUDE A JSEM VL VŠAK !

I když v něčem nepoznáváš dobro - dobro je tu,
neboť Já jsem tu!

Jsem tu, protože tu mám být, neboť jsem:

Pouze mnou se vše v tvary obléká,

pouze ve mně svět má smysl -

pouze mnou svět celý ve svém vývoji pokračuje:

Jsem zákonem a o něj se opírá běh hvězd a růst buněk

Jsem láskou- která zákon naplňuje - Jsem Mír:

Jsem zákonem tvého života -

Jsem oporou tvé lásky -

Jsem tvou jistotou - tvým klidem:

MILOVANÝ - JSEM TU !

Poznámka:

Báseň složil James Dillet Freeman, spolupracovník Missourské křesťanské školy "Unity", pod dojmem blízkého úmrtí své manželky. Báseň opsal na plátno kosmonaut James Irvin, který ji na palubě kosmické lodi Apollo vynesl na povrch Měsíce, kde se nyní nachází.

... a odcházíme stranou krutých střelnic
stých kolotočů jarmarečních bud
tuhoto světa po staré jdem cestě
od nikud nikam nikam od nikud

J. SKACEL

Hluboce zarmoucení oznamujeme všem přátelům a známým,
že nás navždy opustil pan

doc. Milan Hübl, CSc.

Zemřel náhle dne 28. října 1989 ve věku 62 let.

Poslední rozloučení s naším drahým zesnulým se koná
v úterý 7. listopadu 1989 ve 14 hodin
v obřadní síni krematoria v Praze - Motole.

150 00 Praha 5, Na Březince 14

Jménem rodiny:

Eliška Skřenková, manželka

Magda de Bruin, dcera s rodinou

Dušan Hübl, syn s rodinou

Oliviera Rečková, sestra s rodinou

Vztahy Čechů a Slováků v souvislosti s připravovanou novou ústavou, stejně jako formulace postavení menšin - maďarské, ukrajinsko-rusínské, polské a německé v nové ústavě by měly být středem zájmu české veřejnosti v Československu jako dvounárodním a vícenárodnostním státě. Přitom však širší česká veřejnost o nich neuvažuje a nedbá jich, ač jsou pro budoucnost státu dosti závažné. Příznačná je atmosféra kolem všeobecně známého projevu genseka v Červeném hrádku 17. července. Reagoval tam jistě "very simple" na požadavek pléna z aktivu po zrušení slovenských stranických a státních orgánů a obnovení unitárního státu a strany, ale byť zjednosušeně, tak politicky správně odmítl takové požadavky, neboť jejich realizace by vyvolala rozkol mezi Čechy a Slováky. Smát se primitivismu odpovědi je snazší, než zamyslet se nad krátkozrakostí požadavku unitarizace.

Psát o problematice Slovenska je pro českého autora dnes mnohem těžší než v šedesátých letech, kdy zde bylo možné dostat snadno kterýkoliv slovenský časopis, Kulturný život byl běžně k dostání ve všech stáncích a i osobní vztahy byly mnohem intenzivnější a častější než dnes. Kdo dnes sleduje třeba diskusi v Literárním týždeníku, natož aby se dostal k samizdatovým časopisům jako jsou Bratislavské listy nebo literární časopis Fragment. Zvláště ten, podle několika čísel, jež jsem viděl, vypadá velmi slibně a věnuje značnou pozornost i české literatuře. Podílejí se na něm Martin M. Šimečka, Marta Frišová, Ivan Hoffman a další mladí literáti a publicisté. Vždyť my v Praze ani nevíme, že existuje brněnská verze Střední Evropy vydávaná v Brně, kde probíhá již po čtyři čísla diskuse o Moravě, moravanství, osobitostech tohoto regionu a jeho budoucích aspiracích. České prostředí je k těmto věcem dosti hluché a Pražané si myslí dosti často, že mimo Prahu není život. Pak, když se situace vyhroť a spadnou jim klapky z očí, nestačí překvapením zírat. Pokusím se alespoň některé problémy z krajiny tam za Lanškotem naznačit, jak jsem je tam osobně zaznamenal nebo vyčetl z Literárního týždeníku.

Literární týždeník věnuje na Slovensku poměrně nejvíce pozornosti i místa diskusí o nové ústavě, nesrovnatelně víc, než v Praze Tvorba a Kmen dohromady. Jako prvořadý požadavek se ze slovenské strany objevuje požadavek, aby v duchu ústavního zákona o čs. federaci byla utvořena nejen nová ústava federace, ale rovněž vlastní ústava obou národních republik - ČSR a SSR. Argument - slovenský národ stejně jako český má právo na vlastní národní státnost, která však není dosud dobudována a dotvořena, neboť řada správných ustanovení zákona o federaci z roku 1968 nebyla dosud plně uvedena v život.

Další požadavek je vybavit národní republiky všemi atributy státnosti včetně vlastní vlajky a znaku. To v případě Slovenska znamená obnovit používání slovenské trikolory bílo-modro-červené, která byla slovenským symbolem již za Uherska, používala se na Slovensku za první republiky. Za války byla zalečena stranickou vlajkou HSĽS, napodobeninou nacistické vlajky se svestikou - s bílým kruhem na modrém poli s červeným dvojitém křížem uprostřed. V povstání vlády slovenské trikolory vedle československé vlajky. Při změně ústavy v roce 1960, kdy omezená politická autonomie byla nahrazena velmi okleštěnou kulturní autonomií, bylo používání slovenské trikolory postupně potlačeno, stejně jako znovu po roce 1969. Není důvodu se tomuto přání z české strany vzpěčovat, vždyť např. bavorské modro-bílé vlajky vlají na bavorských institucích vždy vedle vlajky německé, aniž to ohrožuje integritu spolkového státu.

Pro Čechy by při tom vyvstal problém, jakou vlajku by měla mít česká republika, když vlajka z modrým klínem je vysloveně vlajkou celé republiky nyní federalizované a jako taková byla také vytvořena po roce 1918. Bílo-červená vlajka českého království vyšla z paměti, navíc by vedla k záměřům s vlajkou polskou a opomíjela by Moravu. Takže by asi nejlepší bylo obnovit bílo-červenomodrou trikoloru, jaké se užívalo za protektorátu.

Další slovenský požadavek je obnovit historický znak Slovenska, tři vrchy v modré barvě s bílým dvojremenným křížem na červeném pozadí. Nebyl přijat novotvar, který v roce 1960 tento znak nahradil. Obrys Kriváně s vatrou na prscu českého lva vyvolává námitky dvojího druhu.

Jednak se slovenská veřejnost s tímto znakem neztotožnila a nepociťuje jej jako svůj národní a státní symbol a za druhé cítí doznívat v jeho umístění jako doplňku na prsou českého lva nerovnoprávné postavení Slovenska za Novotného. Proto se v diskusi požaduje, aby obnovený slovenský znak byl umístěn symetricky vedle českého lva. Moravané se však mohou ozvat s požadavkem po zařazení moravské orlice a Opava může požadovat zařazení slezské orlice. Lze mít také dva znaky. Malý se znakem českým a slovenským a velký i s moravskou a slezskou orlicí. Pro heraldiky by nemělo být problémem sestavit takové znaky při respektování všech heraldických regulí. Obávám se však, že vzhledem k tomu, jak kabinetně probíhá dosavadní přípravná práce na ústavě, že k tomu zatím nebudou mít příležitosti.

Menšinová práva Maďarů na Slovensku a Slováků v Maďarsku

Před několika lety probíhala v maďarských sdělovacích prostředcích intenzivní kampaň, na níž se podílela i maďarská exilová publicistika obviňující Slováky z násilné asimilace Maďarů na Slovensku a z likvidace menšinových škol. Letos ji maďarská televize pokusila oživit a vysílala 3.4.1969 program: "Československo. Csud maďarské menšiny". Měla však bumerangový účinek. Ozvali se na ní představitelé slovenské menšiny v Maďarsku velmi důrazným protestem, jaký zřejmě nikdo v Maďarsku nečekal. Adresovali svou odpověď Pozsgayovi, Szűresovi a sdělovacím prostředkům. Jediný, kdo ji však otiskl, byl Bratislavský Literární týždeník /č. 27. Chlas na relácii MTV Panoráma Zamlčaný protipól/ V Maďarsku při vši svobodě projevu nebylo stanovisko dosud zveřejněno, protože obsahuje ofeřná fakta o postavení Slováků a ncpřím o jiných menšin v Maďarsku, a staví do velmi kritického světla maďarskou asimilační politiku.

Tak především pokles Slováků v Maďarsku. Za 45 let ze čtyřsettisíc v roce 1945 jich současná maďarská statistika přiznává jen 9 tisíc. Je pravda, že část Slováků po válce v rámci výměny obyvatelstva repatriovala na Slovensko, ale zdaleka ne tolik, aby jich zbylo 9 tisíc. Představitelé Slováků odhadují jejich současný počet na 120 tisíc. Proč odhadují? Protože při maďarském sčítání lidu se nezjišťuje národnost, ale po starém c.k. mustru obcovací řeč, a tak kromě babiček mohou všechny Slováky

mluvící kromě slovenštiny i maďarsky zahrnout mezi Maďary.

Z ohlasu představitelů slovenské menšiny v Maďarsku vyplývá, že nemají žádnou slovenskou mateřskou školu, žádnou slovenskou základní školu, ani žádnou střední školu. Ve dvou případech, v Budapešti a Bakašské Čabě, existují školy a gymnázia se slovenskou vyučovací řečí. Přitom se tam slovensky vyučují jen tři předměty, slovenština, dějepis, zeměpis, a převážná část výuky probíhá v maďarštině. Nemají žádná vlastní divadla, zatím co Maďaři na Slovensku mají dvě, v Komárně a v Košicích, Ukrajinci a Poláci, ač jsou méně početní než maďarští Slováci, mají po jednom v Českém Těšíně a Prešově. A tak by se dalo pokračovat. Nelze se divit rozhořčenému hlasu slovenských představitelů z Maďarska, když prohlašují, že Maďarsko je jedinou zemí ve střední Evropě, která má školy s národnostním vyučovacím jazykem jen na papíře.

Nikdo v Maďarsku na tuto obžalobu neodpověděl. Nezůstala však přece jen hlasem volajícího na poušti. Na rozdíl od situace před několika lety, kdy dr. Duray popíral, že by existovaly jakékoliv národnostní problémy v Maďarsku, tentokrát se ozvaly dva maďarské hlasy ze Slovenska a ne ledasjaké. Maďarský spisovatel Laszlo Dobos napsal otevřený dopis Imre Pozsgayovi, kde vyslovuje znepokojení nad tím, jak se v Maďarsku zachází se Slováký, a zřejmě i s jinými menšinami. "Nás se tato trpká slova musí dotýkat více než kohokoliv jiného, trpká skutečnost asimilace Slováků, tento pojem je pro mne děsivý." A doporučuje, aby nová ústava zaručovala kolektivní práva národností, právo užívat na veřejnosti mateřského jazyka, ve věci školství, podle příkladu maďarských škol na Slovensku, zaručit obdobná práva menšinám v Maďarsku. Právo používat svých národních symbolů, atd.

Obdobně, z trochu jiného úhlu, se vyslovil bývalý poslanec Sněmovny národů SN, Kező Szabo. Zaujímá kritické stanovisko k článku v Magyar Hírlap ze 23.2.1989 K regulačním principům ústavy Maďarska pod záhlavím Národnostní právo. Má obavy, že nezaručuje národnostem v Maďarsku skutečná národnostní práva. Především doporučuje, aby po vzoru čs. zákonů o federaci a o postavení národnostních menšin byla uznána skutečnost, že Maďarsko není národním, ale národnostním státem, což nelze dále zamlčovat, ani v ústavě obcházet. Szabo se podílel na práci spojené s přípravou čs. ústavního zákona, o postavení menšin a říká, že jej považuje za slibné východisko k vytvoření nové čs. ústavy,

byť jde o dosud nedokončený pokus o zabezpečení rovnosti a rovnoprávnosti, ve světovém měřítku téměř jedinečný - říká doslova Szabo. A zejména doporučuje do maďarské ústavy převzít precizní a pěknou formulaci československou "Občan svobodně rozhoduje o své národnosti podle vlastního přesvědčení. Příslušnost k jakékoliv národnosti nemůže být žádnému občanu na újmu při jeho uplatnění v politickém, hospodářském a společenském životě. Zakazují se všechny formy směřující k odnárodnění. " Szabo chce získat maďarské veřejné mínění pro takovéto řešení i v Maďarsku. Jenže jeho text nebyl v Maďarsku vůbec zveřejněn. Jak může dojít sluchu?

Jak čelit nepravdám?

Právo lidu, které dosud tuto tematiku zanedbávalo, si najednou v čísle 2.1989 uvědomuje, že je nutné čelit maďarské propagandě a stavět proti ní přesvědčivá fakta. Dosud si toho v zahraničí všimaly jen slovenské časopisy. Nyní vyšla v USA další publikace The Hungarians: Divided nation /Maďaři: rozdělený národ/ s příspěvky 21 autorů, kteří zpochybňují kde co v dějinách vzájemných vztahů, obhajují asimilační politiku vůči Slovákům v minulosti. Obhajují podíl Maďarska na dělení Československa v roce 1938, zábor zakarpatské ukrajiny v roce 1939, pikantní je, že u nás se mluví o Stalinovi, jak nám nevrátil podkarpatskou Rus, ale že ji zbralo v letech 1938-1939 horthyovské Maďarsko, se jaksi zamlčuje. A mladí to snad už ani nevědí. Až po silácké výroky o genocidě Maďarů na Slovensku, zřejmě v dunajské kotlině velmi oblíbené. Autor recenze A.M. vyzývá autory doma i v cizině uvést na správnou míru značný počet tvrzení publikace. Bylo by prý na čase, aby v Praze a Bratislavě pochopili potřebu takové publikace. Dosud to byly spíše zahraniční české časopisy, které se tematicce vyhýbaly. Tak když jsem upozornil na tento šovinisticko-iredentistický proud v maďarské publicistice, na modrou knihu a napsal jsem studii Postavení a problémy maďarské menšiny na Slovensku, ujal se jí jen Martin Kvetko. Ač je to text již z roku 1985, dosud není českým čtenářům šířeji dostupným. Až nyní, když zní maďarské polnice: "Hrr na Trianon", začíná probuzení. Pozdě, ale přece.

10.10. 1989

/Předkládáme malý výběr z dosud nepublikovaných textů Vladimíra Boudníka jako doprovod k druhé části výstavy jeho grafického díla v Ústí nad Orlicí v roce 1973 v důvěře, že toto dílčí autentické svědectví může přiblížit osobnost i osudy i výtvarné dílo tohoto podivuhodného umělce, který se tolik chtěl a uměl vydávat ve své tvorbě a svou tvorbou lidem. - A. H./

7. I. 44

Nauč se mít zájem i o zdánlivě nepatrné věci; neboť tyto urychlují vývin věcí velikých.

7. I. 44

Bez konce jsou vzduchvé víry života vytvořené koly setrvačníků starých tradic.

Podstatný smysl života jest dobře žít. Žel: člověk se naučil stavět do popředí sebe a své zájmy, byť by to činilo újmu bližnímu. Der se do popředí, povyšuj se jak chceš, zůstaneš nahraditelným, jest ti dán tvar a úkol.

Vzepřeš-li se nebo poroucháš, bude se okolí k svému prospěchu snažit opravit tě nebo nahradit součástí jinou.

Jako kov lnoucí ke kovu bývá prostoupen stejnorodým proudem, tak též tebe, budeš-li lnout prospěchácky k lidem, prostoupí proud jednostrannosti. Budeš se bát, postrádaje objektivnosti, opravit sebe i bližní. Vypěstuješ ze sebe povrchního zbabělce, přžyvujícího na vše aby sis udržel vážnost i obdiv vybudovaný na zakotvených základech. Postav se sám mimo sebe a snaž se najít. Najdeš-li se, neboj se vystoupit z davu, byť by jsi se našel i směšným.

Najde-li v davu každý jednotlivec sám sebe, dav zruznorodí.

Vzájemnou objektivností by se vypěstovala nezištná láska k bližnímu.

PRAHA 17. I. 44

Naše století jest poněkud složitější, a jest vrchol naivnosti chtít je vyjádřit několika stereotypními, povrchními skicami.

Vyznam obrazu nesmí zaniknout v stejnorodosti. Pro plný účinek se musí hlavní rysy obrazu zdůraznit.

/Ze zápisníků se záznamy básní a úvah, které V. Boudník psal od října 1943 do ledna 1944 během "totálního nasazení" v Dortmundu/.

Cím více jsem fyzicky unaven, tím přesněji vidím asociálně. V hutích je tisíce tvarů. Myslím, že velmi ziskám.

/Z dopisu V. Boudníka Z. B. z 25. června 1950/.

Francois Villon měl ještě ve vězení sílu popsat zdi slovy a Michelangelo si dovedl uchovat touhu tvořit do posledních chvil života. Ta věčně užitečná síla, jež mění vnější i vnitřní podobu tvarů a dovoluje ukojit tužby, aby vzápětí rozjitřila a vzkřísila nové - ta je snad pro nás nejjednodušší. Nyní jsem v údobí, kdy nežádám, aby čas ubíhal.

Neříkám si - za 5 měsíců skončí brigáda. Ne! Snažím se vyžívat přítomnost do těch nejjemnějších detailů. Není to vlivem stárnutí. Cítím se mlad.

Čerpám z každého pohledu, dotýkám se předmětů, hledám obdoby a po zabrání pilníkem, obráběcím nožem si uvědomuji, že jsem přeskupil miliardy atomů a vytvořil snůšku drobnohledných tvarů, z každéhož by explosionalista vytvořil znásobením rozměrů - dílo gigantické - co do rozměrů v poměru k člověku.

/Z dopisu V. Boudníka Z. B. ze dne 9. července 1950/.

- - -

Po umrzlých, sněhem poprášených dlažebních kostkách šly dvě ženy. Jedna z nich měla černý kabát a nesla hrnec s mlékem. Její chůze a pohyb, jímž držela hrnec, symbolizovaly okamžik, kdy hospodyně snímá formu z bábovky v obavách, že ji poškodí. Její chůze a pohyb, jímž hrnec držela, symbolizovaly okamžik, kdy se dělníkovi zasekne pneumatické kladivo a kdy se je pokouší vytrhnout ze spáry skal k obrozené činnosti.

Tři čtvrtiny závor jsou staženy a místo čtvrté stojí muž v modré uniformě s červeným praporem. Podcházím pod kolejem a vidím autodrožkáře utíkat k zvonícímu telefonu a napadá mě věta - "přešel se svým vlastním autem" - a mozek hledá logické zdůvodnění této věty. Ulehл uprostřed kopce pod vůz a povolil omylem brzdové lanko. V elektrice jsem byl zatahán za rukáv a přijal od cizího muže svůj vlastní krajón.

Opět v práci. Kovář uzavírá myšlenku úderem kladiva.
Soustružník nechá rozplynout asymetrický předmět ve válec s průsvitným okrajem,
Tkadlena rozkmitá člunek a utká plachtu.
Slévači protéká za myšlenkou žhavý kov, valciř může
zahlednout konec svítilního ingotu v přesvědčení, že
se mu z druhé strany vrátí právě tak silný, jak slibuje mezera v těsném sousedství, mezi válci.

Jsem opět v práci. Dělán návrh, který nebude schválen.
Dělán čáry, které nebudou platit.
Dělán transparenty, jež žádný neponese.
Dělán v noci pro klid patolízalů,

Jde se z práce. Kovář půjde na kuželky,
Soustružník okroužkovat holuby,
Tkadlena na schůzku s milým,
Slévač k přátelům,
Valciř na přednášku.

Jdu večer z práce a z očí mně vyzařuje lupost dne prožitého na nově zřízeném hřbitově.

/6. 2. 1952, edice Explosionalismus/

- - -

25. IX. 1958

H i r o š i m a V A R U J E

K tomu nesmí dojít
aby nad mraky
létaly přízraky se smrtí.

K tomu nesmí dojít
aby lidé bez viny
měnění byli ve stíny
a aby za milion let
byly vozeny zdi do muzeí
kam chodili by děti
s panem učitelem
který by mluvil
napůl jako o báji
že vědci se domnívají
že na tyto zdi neznámí umělci
neznámou technikou
vytvořili siluety,

Vladimír Boudník

Poslední léta razím termín humánní abstrakce.

Obraz /grafika/ má minimálně dva plány:

zadní plán - převážně psychický;

přední plán - převážně optický.

Jedna z variací: Zadní plán je složen z měkce modelovaných skvrn,
přecházejících jedna do druhé.

Přední plán je určen seismografickými čarami /vyplývajícími z nervo-
vých impulsů/, koláží či kresbou v běžném slova smyslu.

Zadní plán vyvolá na základě myšlenkové asociace v diváku konkrétní
reálnou představu, jež má dostoupit takové síly, že činí prakticky
trojrozměrný dojem a překoná výraznost planu prvního, jenž je však
opticky natolik vlivavý, že si jej podvědomě /zastřeně/ uvědomujeme.
Tím dochází vlivem aktivní spolupráce diváka k maximálnímu účinnu
obrazu.

Počátkem roku 1949 jsme původně tvořili obrazy tak, že jsme se dávali
inspirovat skvrnami v omítce na základě myšlenkové asociace k předmě-
tému přepisu. Vývojem téhož roku a po mnoha diskuzích s lidmi jsme se
snažili vymezit shluk skvrn z estetického hlediska, snažili jsme se
zdůraznit tvarovou a barevnou jejich podstatu; až konečně jsme dospěli
k obrácenému postupu, kdy konkrétní představy a emoce jsme vyjadřovali
nezobrazujícím projevem jehož podstatou byla dynamicky tvořená skvrna

/Tak zv.: seismografický záznam nervových impulsů a vědomě určení
základní polchy./

(Z dopisu V. Boudníka ze dne 1. listopadu 1958)

Vážená redakce,

/.../

Roku 1949-53 jsme realizovali přibližně 120 výtvarných výbojů. Nežádka bylo přítomno přes sto lidí. /To mělo veliký význam pro utlumení konvencí./ Většinou jsme malovali a kreslili v Tynské uličce, na Staroměstském náměstí, na Kampě, v Karlově ulici, v podloubí na Malém rynečku, na uhelném trhu, na Mariánském náměstí, ve Valdštejnské ulici, v Holesovicích a v ulicích Libně. V továrně realizuji aktivní grafický projev. Postupuji tak, že namísto konvenčních grafických nástrojů používám úderů a vrypů různými železy, či vytvářím stopu v grafické desce pod lisu, za použití struktury různé /včetně rzi/ kovových, tvarově různých předmětů. Výtisky těchto prací budí v lidech bohaté emoce a asociace, neboť tvary a struktury různé jsou shodné s vjemy jejich každodenního života.

Píši Vám proto, abyste se nedomnívali, že dodatečně navazujeme na cizí vzory. Jelikož nemám možnost vystavovat v oficiálních síních, vystavuji své grafiky v továrně. Ale i tak dodatečně konfrontuji svou tvorbu s veřejným míněním, což mi přináší řadu dalších podnětů a možnost upřesňovat příslušné zákonitosti. Minulý rok na podzim jsem instaloval v našem závodě po dobu jednoho týdne 40 abstraktních prací. Zaslám Vám fotografii části kolekce a kritický článek závodního časopisu.

Prosimte mi stručnost dopisu. Doufám, že jste jej přijali prostě, jak Vám píši. Budete-li mít alespoň stín zájmu, byl bych Vám zavázán za odpověď, případně bych napsal podrobnější dopis.

S přátelským pozdravem

Vladimír Boudník

P. S.

Abych předešel případnému Vašemu podezření, že se z mé strany jedná o neupřímnost /či dokonce provokaci/, chci Vás upozornit, že tuto formu dopisů zaslám léta kulturním redakcím, redakcím denních listů, televizi, čs. rozhlasu, výtvarníkům atp. Jedná se o názvaznou, spíše přátelskou korespondenci.

Grafické listy nevracejte. Byly původně určeny pro pana Michel Seuphora do Paříže, který projevil o mou činnost zájem. /.../

/Z dopisu V. Boudníka ze dne 23. února 1960/.

Budou dvě hodiny po půlnoci - to není tak důležité - jako ta skutečnost, že po mnoha letech mám poprvé pocit, že ma předchozí tvorba se stala reálnou teprve dnes. - Dříve jsem měl dojem, že se pouze dotýkám podnětů a proudů, které se někam řítily, vzájemně se propojovaly, tříštily - byly těžce uchopitelné jinak než citem. Ale dnes se vše jako by zklidnilo do podoby absurdity - zklidnilo po prudkém nárazu. Dno propasti je hrbitovem tvarů, porušených pohozených pahýlů, životodárné půdy - tichem. A opět začíná mít slovo člověk. Tisíckrát má na očích důkaz, kam došel. V hlavě si odnáší zkušenost. Nevím, zda se přesně vyjadřuji - ale již za války - po náletech, kdy jsem viděl desítky rozbořených chrámů, sta zničených obrazů a soch, shořelé knihovny, snil jsem o tom vytvořit takové umění, které by přetrvalo veškeré katastrofy, přežije-li člověk. - Mnozí mne nechápali, proč se věnuji více lidem, burcuji v nich obrazotvornost. A proč má vlastní tvorba je více okrajovou záležitostí. Vedl mne k tomu pud sebezáchovy. Je to jedna z nejnádhernejších lidských vlastností. Od zvířat se lišíme tím, že to není pouze pohlavní styk, který nás udržuje jako jistý druh živočichů při životě. Lidský mozek má schopnost plně využívat akumulovaných hodnot. Chápete, že i když teoreticky budou zničeny veškeré hodnoty, člověk s obrazotvorností bude mít vždy sílu si vytvořit svou galerii? V tom jsem viděl právě poslání explosionismu - a odvažuji se tvrdit, že jeho síla se nevyčerpala suchopárným gestem některých kritiků, jež měmu směru určila omezený úsek v nedávné minulosti. Věřím, že podstata myšlenky bude umocněně působit v nastávající budoucnosti. Lidé se musí již dnes bránit proti hrůzně skutečnosti, že si vytvořili natolik mohutný arsenál atomových pum, který má moc zničit vše živé. Výtvarné umění se stane nezbytnou složkou lidského života. Bude vyrovnávat napětí ve společnosti zodpovědněji než kdykoliv předtím. Je to nutné, neměli se společnost při své úzké specializaci roztříštit na roztékané skupenství vzájemně si cizích jedinců.

/Z dopisu V. Boudníka A. H. ze dne 10. září 1968/.

- - -

/.../

Svým směrem, "explosionismem", jsem se pokoušel o návrat člověka k sobě samému, k více v osobní psychickou sílu, jež by ovšem nebyla na úkor bližního, ale naopak by v bližním vyvolávala pocit souznění. Moje pouliční akce nebyly realizovány pro ukájení či prosazování sebe samého. Snažil jsem se být anonymní. Měl jsem radost, když se lidé například napřiklovali při asociativním cvičení - moje akce nebyly happeningovým diktátem ve smyslu, jak jsou happenings realizovány často dnes, a také jsem nikdy neusiloval o samoučelné skandály. - Moje vývojová cesta k abstrakci byla korigována nikoli samoučelnou spekulací - jak mne v r. 1957 v mladé frontě napadl kritik Hrych - ale naopak splyvavým pocitem lidskosti a respektováním svého bližního, jemuž jsem nechtěl upírat právo osobního pohledu. Tím si ovšem neříkám, že jsem chtěl výtvarnou činnost zasunout do oblasti pasivity - nikoli! Pouze jsem chtěl uniknout ze sebe samého uvědoměním, že průměrný člověk neabsorbuje kompaktně teorii o umění jako studovaný výtvarník a tudíž rozhodně je jeho případný zájem o umění řízen způsobem, že po přilnutí k jistému druhu výtvarného vyjádření si automaticky vytváří v sobě psychickou slepotu vůči vyjádření jiného druhu. - Chtěl jsem vytvořit směr, jenž by převážně citovou složkou dovoloval lidem propojenost všemi směry a formami. Pochopitelně - neusiloval jsem o, zavedení rovnostářského pohledu - lidé nejsou neztvářá plazma.

-Můj únik k abstrakci byl veden humánními podněty, ale korigoval jsem se při projevech vždy natolik - či jsem se o to pokoušel - aby dílo nebylo samorostem. V práci musela být patrna činnost člověka. Proto se někomu zdá, že při způsobu mé tvorby bych mohl vychrlit desetinašobná kvanta, než jaká produkuji. /.../
Dříve než začnu psát - musím mít absolutní životní prožitek - nechám si lidově řečeno myšlenkami protékat laviny dojmů - nedávám je do krabiček, ale nastavuji jim - či nastavoval jsem jim - "síta". Než jsem vydal nějaký manifest či pojednání, byl jsem v kontaktu před tím se sta a sta lidmi - reagoval na jejich konvence, impulsy atp. Mimo několika míst v mých manifestech si všimněte, že málokdy volím pevné definice - to jsou rybníky - rezervoáry - ale spíše volím průtok myšlenek a ty rybníky spíše uvádím v pohyb kolébáním, aby "vodá byla okysličována".
V současnosti mne ochromuje přílišná sebekontrola a vědomí kontroly, ať již ze strany kritiky, či psychiatrie. Zkrátka nejsem už ten "čistý člověk". Dříve jsem měl sílu podřidit se i po mnoho let nepohodlné životní disciplíně, abych uchránil myšlenku či poznatek před poškozením než tyto hodnoty včlením do vývoje.

/Z dopisu V. Boudníka A.H. ze dne 24. října 1968/.

Heinrich B 8 1 1
TANK MÍŘIL NA KAFKU
Čtyři dny v Praze
1968

->>>

Bylo to slyšitelné, viditelné, hmatatelné, a přece neuchopitelné. Někdo klepal ve středu ráno na dveře našeho hotelového pokoje a volal: "Jsme obsazeni!" V prvním okamžiku jsem myslel, že chce odříci nějakou úmluvu a připadlo mi, že hodina a způsob jsou poněkud neobvyklé; hlas zněl také příliš pohnutě, než aby to mohlo být sdělení konvenčního rázu. Ještě dříve, než jsme to vůbec pochopili, zaslechli jsme první výstřely a to "jsme obsazeni" dostalo svůj pravý význam. Výstřely byly ostré a bylo jich mnoho, zahly nás zpět o 23 let a několik měsíců. Výstřely vyjadřovaly jasně: Evropa nemá žádný mír, žije ve stavu různého klidu zbraní, zde byl klid zbraní porušen, v Praze.

Se vzpomínkou na kulomety a pozemní děla, které střílely v ulicích, dostavilo se také hned instinktivní chování chránit se: pryč od okna, hledat úkryt v předsíni, v koupelně. Hotelové nádvoří bylo otevřeno do Václavského náměstí, výstřely zněly blízko. Někde se roztříštilo sklo, někde, i když oslaběně, přece je zřetelná každá střela a její doznívání.

Chlapec chtěl jít hned tam ven a my jsme ho nechali jít. Nehledal dobrodružství ani senzaci, ale on t a m m u s e l a h n e d . My jsme to pochopili a nechali ho jít, beze strachu, ale s úzkostí. Oněco později šli jsme také, setkali se s ním a zůstali pohromadě. Po dva dny ho bolely uši. Kolem jeho uší u rozhlasu stříleli sovětští vojáci do vzduchu. Možná, že se potkal s jedním nebo druhým z nich na ulici v Moskvě, Leningradě nebo v Tiflisu, v divadle nebo kině nebo na pláži u Rigy. Nyní stříleli v Praze kolem jeho uší do vzduchu a nejenom do vzduchu. Ne, to nebylo žádné kino, žádná televize, to nebyly žádné práce při natáčení, žádné komparzy, to byli vojáci v akci a rozstříleli každou sentimentalitu, sovětská vláda tu nechala rozstřílet sympatie.

Kolem pomníku sv. Václava před museem se rozhodl ve středu osud Československa. Politikové asi vždycky myslí dualisticky: podrobení se nebo ozbrojený odboj. To první by jim bývalo bylo nejmilější, to druhé pravděpodobně zakalkulovali, to třetí nečekali: permanentní, semknutý odpor, neozbrojený.

Tato třetí síla, často již vzpomínaná, se zrodila ve středu 21. srpna 1968 v Praze, a vyrostla za 4 dny v obra. Byla slyšitelná, viditelná, hmatatelná a přece neuchopitelná; byla nová a činila mnohé novým, byla plná vášně, síly a fantazie. Sovětští

politikové současného řešení nebudou nikdy sje ji pochopit. Bylo by bývalo možné okamžitě odtáhnout a zanechat brutální akci jako "zlý sen"? Byl to bankrotářský projev sovětské diplomacie, tajné služby a moskvitismu. Z každé hodiny nepochopitelné přítomnosti tanků se stával ztracený rok důvěry a tak kolem jedenácté hodiny večer se dosáhlo přibližně stavu důvěry roku 1953.

Bylo to bravurní, jak mladí lidé vyskakovali s československou vlajkou na tanky, jednoduše jeli s sebou a křičeli: "Dubček, Dubček, Svoboda!" Když posádky zalezli dovnitř, zavřeli poklopy, mladíci je otevírali a vytahovali ty tam z jejich "věže ze slonoviny" ven, aby je konfrontovali s nesentimentální skutečností - a aby s nimi diskutovali. Přišlo jim vhod to, proti čemu mnozí z nich snad někdy reptali, znalost ruštiny a dialektické školení a myslím, doufám, že zahajovali rozklad. Tato třetí síla byla nová a činila mnohé novým: aspoň jeden prapor Evropy dostal opět smysl, zde bylo vyprázdněné slovo svoboda opět naplněno. Dokonce pomníky se staly opět snesitelnými. A bylo zvěstováno evangelium demokracie.

Tanky v sevřených útvarech občas použily svou zlou zbraň: na místě vyrazily na plný plyn, benzinové výpary táhly Václavským náměstím jako modrá mlha. Demonstrativně jely tanky v kolonách postranními ulicemi, přimačkávaly auta ke zdem, drolily dlažební kostky a dopravní nástupní můstky na štěrk. Jejich zlé poselství by bylo mohlo znít: Hloupost zbraní vítězí.

V hotelu probíhalo vše dále, jako by se "nic nestalo". Číšníci zůstávali zdvořilí, jen zřídka projevovali náznaky nervosity, i když do nádvoří zaznívalo echo výstřelů. Jeden číšník řekl, když někdo požadoval u vedlejšího stolu bílé víno: "Je už jen červené" a znělo to, jakoby na čas červenou barvu nemohl ani vidět. V přeplněném hotelu zůstali hosté klidní. Žádný náznak paniky. Zřejmě to byla semknutá sebedůvěra obyvatelstva, která hosty uklidňovala.

Žurnalisté byli "ve svém živlu". Byli? Přemýšlel jsem o rozdílu mezi žurnalismem a spisovatelstvím. Ti oba, kteří byli dva v jednom, Hemingway a Fontane nebyli tedy, aby podali pomocnou ruku. Zdá se, že jedno nevylučuje druhé, ale ještě méně je zahrnuje. Jeden žurnalista mi řekl, že jsem měl štěstí. Já jsem myslel, že ne. Byl bych se tohoto neštěstí rád zрекl.

Zůstalo to nepochopitelné. Ještě o tři dny později zastavil nás pozdě večer na Václavském náměstí bledý muž s brýlemi, vedl nás k tankům, které stály před redakcí "Práce", potřásl hlavou, zvedl bezmocně pěstí, mlátil do hlavního děla a plačky pořád dokola mumlal "Je suis Communiste, Je suis Communiste." Omlouval se, že je trochu "ivre". Bylo jasně cítit, že si přihnul pálenky.

Ve městě nebyl k dostání žádný alkohol. Všechny výčepy, kavárny, restaurace, kostely, muzea, kina, divadla byly zavřeny. Kdo vydal přísný zákaz alkoholu a prosadil ho, by měl dostat Nobelovu cenu míru. Nemohl zachránit spásu Čechů a Slováků, avšak přece zabránil pohromě. Pár stovek opilých ve městě a permanentní bod varu by nebylo bývalo udržitelné. Z permanentní konfrontace by se bývaly staly bojující fronty. Tak zůstal vztek chladný, zůstala tato posvátná, hladová, zoufalá střízlivost. Švejk zemřel v těchto dnech také na nedostatek piva. Hus byl přítomen.

Čechoslováci chtěli svůj komunismus v obojí podobě: socialistický a demokratický. Jako Řím hanebně odkázal katolíky na staletí na suchý chléb, odkázal zde moskvitivismus Čechoslováky na vyprahlost jednoho jediného socialismu.

Byl to velký trvalý koncil, při němž odpovědní chyběli, jen postižení byli vzájemně konfrontováni. Byly skutečně postiženy obě strany: obyvatelstvo i sovětsí vojáci. To zlé na tom, co se dělo, bylo: dvě historicky nevinné skupiny byly přinuceny k vzájemné nelidskosti. Obě věřící, obě hluboce své důvěře zraněny, směly možná mít k sobě soucit, ale v žádném případě ho praktikovat. Nemyslitelné. Sbratření proti brutalitě akce, to by byl býval duch revoluce, byla by to bývala opravdová záchrana před kontrarevolucí, kdyby bývali existovali sovětsí generálové dantonovci, ale většina z nich jsou asi přece napoleonovci.

Byl to imperiální, hegemonistický akt, avšak sovětsí vojáci nepůsobili imperiálně. Díval jsem se velmi mnohým z nich do tváře: nebylo jim dobře, vůbec ani náznakem tak dobře, jako kdysi německým vojákům, když vpochodovali do Prahy a Paříže. I když jsou vychovávaní k víře v neomylnost Kremlu /pochybují, že tato výchova se "zdařila"/, k imperialismu vychování nejsou. Měli volbu zbláznit se nebo spáchat sebevraždu a ptám se sám sebe, co se děje v lidech, kteří tři dny stáli před touto volbou.

Třetí volhu, dezertovat, neměli. Nikdo by je nepřijal. Voják, který nemá volbu dezertce, může se jen pevně držet své zbraně. Nebyli ani zařícími vítězi, ani přesvědčenými okupanty, byli v nelidské pozici - jako pražské obyvatelstvo, které by jim bývalo snad "an sich" dalo čaj, chléb, vodu, k dispozici své toalety. Zde už vůbec žádné "an sich" neexistovalo, vše bylo konkrétní. A bylo to nutné. Dvakrát jsem viděl, jak byly sovětským vojákům nabídnuty v prudké diskusi cigarety; přijali je a v přijetí bylo více lidskosti, než v nabídnutí, které nebylo žádným znakem bratrství, spíše diskusní habitus. Křímoto, jedna cigareta je něco jiného, než kousek chleba; je to kousek něčeho a chléb je vždy ještě t a k é znak. Stará dáma vedla na procházku svého psa, jeden sovětský voják ho lákal, chtěl alespoň od psa zakusit "lidskost", stará dáma svého psa hvízdnutím odvolala, ani on neměl kolaborovat, nebo bratřit se. To nebyla krutost, to byl konsekvntní realismus, to nebylo uvážené, to bylo samozřejmé. Tak tvrdí mohou k sobě být jen nevinní. Vinní najdou vždy nějakou okliku, aby si vzájemně dosvědčili svou korupci jako zdánlivou lidskost, která je ve skutečnosti sentimentalitou. Zajetí nějakého generála v normálním případě je pak právě přece aktem mezi gentelmany. Postižení nevinní si nemohou dovolit tento luxus a stávají se hrubými, poněvadž zakoušejí na svém těle.

Ve výjimečném stavu neexistují žádné výjimky. Myslím, toto se poprvé a s neúprosným realismem v těchto čtyřech dnech v Praze očlo a událo. Demokraté myslí bez privilegií. Co je demokratické, musí být sovětským vojákům zvláště cizí; jejich společnost, také jejich armáda, je společnost privilegovaných jako naše, která si oklikou přes "promineaci" tvoří novou šlechtu, a k té staré se nadále modlí.

Praha byla ve výjimečném stavu a obyvatelstvo se z toho nevyjímalo. Nikdo si nestěžoval na nedostatek piva, na fronty. Přátelé nám nabízeli jídlo, protože se obávali, že bychom v hotelu mohli trpět nedostatkem, zatím co se číšníci druhého dne večer absurdně omlouvali, že jsou jen 4 přeckrmy, večer třetího dne již jen jeden: plněná rajská jablíčka lcosose. Cpak - vynášet jídlo z hotelu by bývalo narazilo na hrdost lidí venku.

Ano byli hrdí, také toto slovo se nově vytvořilo. Nesmysl privilegované existence v luxusním hotelu byl respektován bez nevrlosti a závisi a současně byli cizinci, turisté tím také

vyřazení. Bylo by však bývalo pochopitelné, nebylo by bývalo vůbec rozumné, tu nebo onu hotelovou kuchyň v souhlase s řediteli, kuchaři, číšníky zabrat pro zásobování třetí síly. Ale to právě nebyla žádná revoluce, tedy také žádná kontrarevoluce. Cizinci zůstali vyřazení a jejich privilegia zajištěna. Byl to hrdý, posvátný, demokratický, střízlivý, semknutý odpor realistů, jedinečný v Evropě, jednorázový v dějinách.

Zřídka přicházeli hosté, kteří nebydleli v hotelu, vyčerpání, z ulice, aby si v hale odpočali, něco popili. V hotelu byl alkohol jakéhokoliv druhu. Jeden český básník upíjel svou lahev piva; ani pateticky, ani s požitkem, pil realisticky, posvátně, slavnostně. "Ironie je mrtvá", řekl když se loučil. Švejk v jeho očích vyhasl.

Před Kafkovým rodným domem stál tank, hlaveň zaměřena na Kafkovu bustu. Zde se také ztotožnil symbol a skutečnost.

Opilý dělník vrávorál podle hotelových schodů a křičel: "Komunismus je mrtvej, socialismus nezachránili, ale zničili". Byl obklopen a zaveden do bezpečí. Zřejmě trvale domluva jednotlivé opilce dostat do bezpečí s jemnou silou. Bod varu zůstal permanentní, třetí síla zvítězila.

A pořád znovu, pořád znovu ženy a dívky, které diskutovaly s vojáky a mluvily do nich, bledé, krásné hněvem a odvahou, energické a rozhodné. Ano byla to P r a ž a č k a , a jelikož pomníky mají opět smysl, jednoho dne se jí postaví, doufám, že v Praze. Je světlavá, štíhlá, vášnivá, totálně nefanatická a přece žhoucí a je realista, demokratka. Chce žít, ne v kapitalismu, ne v panství dogmatické vyprahlosti a slepoty, její realismus je pozemský. Přál bych jejím očím laserový paprsky.

V hotelové hale mi kdosi objasňoval dialektiku humanity, šetření kriminálních stalinistů, s nimiž mělo být zúčtováno teprve na stranickém sjezdu v září. Ani vrahové mezi nimi nebyli popačnuti něčím tak hrubým jako sametové rukavičky - pokud se jich kdo dotýkal, tak zcela opatrně jako s chomáčkem vaty, aby jim jó nikdo nic neudělal. Bledá světlavá Pražačka u vedlejšího stolu řekla na hlas: "Ještě stále nenašli žádného Quislinga". "Čistě", řekl můj diskusní partner, "v roce 1965 v Maďarsku nebyly žádné československé jednotky". Mluvil dál o katolické církvi v Československu, která se prý nyní po letech solidarizuje s režimem komunistické strany, zamýšlí zůstat nemajetná a nešilhá zpátky po zašlém feudalismu. Kontrarevoluce?

Ve čtyřech dnech a čtyřech polovinách nocí na ulici, v hotelu, u telefonu, v bytech jsem neslyšel ani slova, které by bylo ospravedlňovalo tuto záminku. Přirozeně, kdo věří, že v Moskvě je určeno, co je socialismus, ten ať se skloní před dogmatem ústředního výboru. Toho dne, kdy začala konference v Čierné, byla v Římě uveřejněna encyklika "Humanae vitae". Vyskytnou se brzy katolíci, kteří se napříště už nebudou starat o vatikanismus, a doufám, že západní komunisté veřejně, mnozí východní aspoň tajně, se nebudou starat o moskvitismus.

V bytě jednoho starého partyzána jsem slyšel historku o onom německém komunistovi Heinrichovi, který ve válce seskočil padákem k českým partyzánům; o 24 let později, v březnu 1968, přišel do Prahy v uniformě "těch, kteří jsme společně bojovali" a nabídl svou podporu proti kontrarevoluci. Jeho nabídka pomoci byla s díky odmítnuta. "Nyní sedí esiněčce v Praze a čeká. Jestliže přijde ke mně - víc ho neznám."

Třetího rána přinesl číšník bez požádání každému z nás 2 vajíčka. Řekl tak asi toto: "Vezměte si a jezte, kdo ví, co bude v poledne nebo zítra". Tato nenadálá nabídka vajíček byla také výrazem onoho posvátného realismu, který už nezná žádného rozdílu mezi symbolem a skutečností. "An sich" mohli by bývali číšníci jednat s námi právem jako s úplně zbytečnými příživníky a diváky, ale ono právě už neexistovalo žádné "an sich", proto také žádná idealistická podrážděnost. Byli jsme lidmi a měli jsme právo na snídani. Nikde žádná známka poddanosti, jen zdvořilá samczřejmost.

Mladší číšníci a boys vypadali, když svlékali své fraky a bluzu, právě tak jako venku mladí lidé, kteří vyskakovali na tanky, rozčelovali letáky a noviny, vypískávali tanky a hučely kolem na svých mopedech. To b y l i tito mladí lidé, mohli by bývali být právě tak dobře studenty, dělníky, žurnalisty, herci, fotografy. Myslím, že nikde a ještě nikdy v Evropě nebyl žádný národ tak blízko demokracii.

Ptal jsem se jednoho komunistického funkcionáře na dva zlomyslné funkcionáře ze Svazu spisovatelů, které jsem poznal v roce 1961. "Mezi lednem a červnem byli vyhozeni nahoru", řekl, "a to je zase dialektika naší demokracické humanity. Nyní dřepí ve svých bytech, schovávají se, neodvažují se vyjít ven, číhají. Nyní s nimi nikdo víc nepromluví. Posuť jsme je četřili. Kdyby

někdo jednoho nebo druhého dosadil na místo Goldstückera za předsedu Svazu spisovatelů, zasedali by před prázdnými lavicemi, jen pár kreatur by se snad dostavilo, ale samy kreatury se dnes musí skrývat pečlivěji než naše legální tajné vysílače."

Večer třetího dne dostalo se sovětským vojákům toho nejhoršího: aby pocítili výsměch, který nemohli oplácet. Na budově pojišťovny nápis: "Zde sovětské vojáky nemohou být pojištěni proti urážkám". Fingované dopisy na plakátech: "Milý Ivane, přijď rychle domů, Nataša už spí s Koljou." Ještě víc zlé: "Milý Ivane, tatíček propil filcáky, strýček byl sežrán medvědem, přijď rychle domů. Tvoje máma."

Polní kuchyně kodrcaly v temnotách ulicemi. Bylo to večer, kdy v Praze byla rázem odstraněna návštěví ulic, čísel a jmen: šlo to rychle, heslo bylo předáváno dům od domu a bylo ihned provedeno. Byl jsem v jednom bytě večer kolem sedmé, když jeden nájemník vykřikl heslo a majitel bytu šel hned ven, vyšrouboval štítek se jménem a hodil ho v šatně na stůl. Jen na Kafkově rodném domě a poblíž na nárožích jsem následujícího dne ještě viděl čísla a štíty. Tanky stály příliš blízko.

Hlavní téma hovoru intelektuálů: zůstat nebo nikoli. Slovo emigrace mělo špatný zvuk, nebylo ani na místě. Kdo emigroval z Německa v r.1933, měl se co bát ulice a sousedů. V Praze se zrodila demokracie na ulici a sousedství bylo nejspolehlivější oporou demokracie.

Nebyla potvrzena žádná nezaručená zpráva o zatýkání a přece: jak daleko asi půjdou, co může ještě přijít? Viditelně a hmatatelně stál stalinismus přede dveřmi. Jeho metody nebyly zapomenuty. Trpěli by ho Dubček, Svoboda, Černík? Ještě nikdo netušil, co oni museli vytrpět. Důvěra v ně byla neoslabena, ale co a kolik by vydrželi a na jak dlouho? Politika za zavřenými dveřmi, když tanky stojí na všech nárožích, před všemi ministerstvy, redakcemi, před rozhlasem a televizí? Obojí nemyslitelné: vyzvat celý národ k sebevraždě a uzavřít kompromisy. Nová byla situace, nová byla třetí síla, která by i "navrátilce domů" překvapila svou semknutostí. Jak by se slučovala politika za zavřenými dveřmi a touto třetí silou?

Otázka emigrace zůstávala otevřena ještě nějaký čas, protože situace je nová, protože ulice stojí za intelektuály a byl by možný div, že ona, ulice, by byla raději, aby intelektuálové byli

venku než uvnitř ve vězení. A co se stane se ženami, dětmi, matkami, babičkami a tchyněmi? Snad, snad, snad ještě neviditelná třetí síla rozbije moskvitickou neomylnost, snad, a kdy, kdy?

Pomník pro Pražačku prvních tří dní bude ulit a teprve jednou ponořen do Vltavy, na kterou napsal Brecht jednu ze svých nejkrásnějších básní; z ní pili sovětsí vojáci, v ní se myli ti, kteří "an sich" si výsměch nezasloužili.

Čtvrtého dne sovětsí vojáci sotva ještě připustili, aby se s nimi mluvilo, ale už se nedali filmovat a fotografovat. Svítalo slunce a byla sobota. Mnozí Pražané šli na procházku. Od sedmi od rána do osmi večera jsme byli na nohou. Před domy byly vyloženy listiny, byly shromažďovány podpisy pro nové, ilusorní heslo - neutralita.

Chytili jsme taxi a nechali se vozit po památkách: bylo to jako špatný kulturní film o Praze: Hradčany, Loreta, od stadionu pohled na Prahu, kolem Belvederu - tanky zatarazily vchod, do gheta, k synagoze, k Faustovu domu; blízko byl otevřen kostel sv. Ignáce. Vešli jsme dovnitř. Taxikář byl zdvořilý, hovořil německy a věděl o co běží. Řekl, že Sovětský svaz Československu dluží tak mimochodem 450 miliard korun za uran, ty že teď chce mít Dubček, aby sanoval hospodářství, a p r o t o že stojí tanky v Praze. Znervozněl jsem, když projížděl na křižovatce velice těsně mimo večerní patroly tanků. Šli jsme dál pěšky.

Husův pomník na Staroměstském náměstí měl pásku na očích. Jeden mladý muž, zřejmě západní Němec a žádný žurnalista, byl přistižen při fotografování. Sovětský voják přišel přes náměstí od Husova pomníku k mladému muži, který stál pod podloubím. Ten voják držel samopal namířený na jeho hruď a požadoval kameru.

Sovětskému vojákovi nebylo dobře. Nám také nebylo dobře. Já bych byl s ní vyrukoval hned. Sám při šanci 1:100 000, že by nestřílel. Už tak leckdo, i když z předráženosti zmáčkl slabou spoušť samopalu. Řadil jsem mladému muži, aby kameru vydal. On nechtěl. Rychle se vytvořila skupina a sovětský voják, obklíčen, se stával nervoznější. Byl to hezký mladý klacek, citlivý, a zřejmě jednal z příkazu. Hezká mladá cikánka pozdvihla ústí jeho samopalu, takže už nebylo namířeno na hruď mladého muže, ale na portál Týnského kostela. Přitom prudce nadávala a asi řekla vojákovi, že něco takového se přece nesluší: ústím mířit přímo na hruď nějakého člověka.

Dva další vojáci byli posláni přes náměstí na posilu. Ti tak citlivě navypadali.

Jeden Čech se ptal německy mladého muže: Skutečně máte kameru a fotografoval jste s ní? "Ano", řekl mladý muž. Řekl jsem: "Dejte mu tu věc." Moje žena řekla: "Ukažte mu jednoduše Vaše nasy." Udělali jsme to. To způsobilo odklad, povolení napětí, a zmátlo. Mladý Čech mluvil, mluvil, mluvil rusky k prvnímu vojákoví, zatímco přicházelo blíž stále víc cikánů a cikánských dětí. V jejich očích jsem viděl za co bych i při šanci 1 100 000 dal pár stovek kamer: život a chuť ze života.

Najednou se vojáci otočili a vraceli se směrem k Husovu pomníku. Rozkaz neprovedli a určitě dostanou při nejmenším důtku, pravděpodobně víc. Mladý muž si kameru ponechal. Cikáni zářili. Stiskl jsem Čechovi ruku. Mojí ženě a mně se poprvé třásly kolena. Poprvé po 23 letech a několika měsících jsme opět prožili, jakým způsobem by byl mohl jeden zemřít. Pro kameru. Zavrhoval jsem "statečnost" mladého muže.

Sedli jsme si na lavici, pod stromy, na sluníčko v sobotním odpolední. Lidé seděli pokojně, vzdáleni jen pár kroků od tanků. Jeden chlapec si přinesl s sebou ven svoje domácí zvířátko: sýčka, to jsem si vždycky přál. Zvláštní: nějak si "člověk" už na tanky zvykl. Lidé seděli tiše na svých lavicích, kouřili, tiše spolu mluvili. Děti lezly po svém nářadí na brání, hráli si na písekovišti. Na domovních zdech hesla zhrubly: vznešeně vyjádřeno: fekální a anální element vystoupily do popředí. Jeden tankový voják odpověděl falicky. S jednoznačným gestem se posadil obkročmo na hlavě děla a hrubě se zasmál. Jen jeden se zasmál s ním. Ostatní byli příliš unaveni, snad byli také ostýchaví.

V hotelu byli již jen žurnalisté. Stáli na schodech před hotelem a čekali. Přišla skupina nových žurnalistů. Byli unavení, hladoví, bylo na nich vidět, že to jsou starí rutiněři pro trouble všeho druhu. Před výtahem se poznali dva Američané. "Ach, my se přece známe." "Ano, před dvěma lety v Saigonu." "Co míníte, bude to evropský Vietnam?" Pokrčení rameny.

Výtah přijel. Starý pán, který ho obsluhoval, vypadal úplně jako z "lepších časů". Šedovlasý, citlivý, zdvořilý, nevtíravý, jako z c.k. rakouské monarchie. Byl by býval mohl být ministrem nebo kulturním atašé, anebo kdo to vůbec ví v demokracii? Snad byl obsluhovačem výtahu skutečně z povolání: zpropitné bral klidně, ale to nic nedokazuje: často berou zpropitné i ministři.

V neděli ráno byla hotelová hala téměř prázdná. Ve feduálním křesle sedělo mladé děvče a malovalo hesla na makulaturu. Byla nevyspalá, její make-up byl lehce rozmazán. Bylo ticho, slunečno a výstřely, které již patřily k rannímu rituálu, zaznívaly dole v hale jakoby z větší dálky. Už dávno jsme neodcházeli od okna, když se venku střílelo.

Odjížděli jsme neradi, čeští přátelé na to naléhali. Korespondent Sternu nás vzal na Smíchovské nádraží. Všechno prošlo hladce - mezi tanky.

Mnohé polibky, mnohé slzy na smíchovském nádraží. A poprvé od úterka večer bylo zase pivo. Lidi stáli frontu u nádražního buffetu a odnášeli odtamtud své půllitry. Z Prahy až na německé hranice nebylo z vlaku vidět ani jeden tank. Jen dva vojáci někde u železničních šraňků. Bylo Československo opravdu obsazeno? České lesy jsou hluboké a daleké, české vesnice tak tiché. V Plzni se mnozí vrhli k nádražnímu buffetu, aby vyměnili poslední české koruny za plzeňské pivo. Vraceli se se šesti, osmi, deseti lahvemi.

Za Plzní, v líbezném říčním údolí, jsme - jako při příjezdu - opět zbytečně vyhlíželi malé nádraží Kálovce, které hraje důležitou roli v oblíbených standartních vyprávěních mé ženy. Její otec byl právníkem u státní dráhy v Plzni a polovinu léta strávila rodina v čekárně, hluboko v lesích, u říčky, sbírala houby, a česká babička vyprávěla historky, přinášela z lesa květiny a byliny, jednou dokonce havrana. Dva vlaky projížděly denně a večerním přivážel vlakvedoucí mému tchánovi půllitr plzeňského piva z Plzně.

Nemohlo to ležet tak daleko od Plzně, neboť na pivo byla prý ještě pěna. Pravděpodobně to je na nějaké vedlejší trati. Neobjevili jsme to ani při zpáteční jízdě. Zůstalo to v českých lesích jako sen. Jako historka od Boženy Němcové.

Ve vlaku byli také Češi, dokonce vystěhovalci. Na hranicích nebyl otevřen ani jeden jediný kufr. Ale všechny duté prostory vagonů byly otevřeny a až na poslední, ten nejposlednější kout prosvíceny, od jednoho muže v civilu. A byly proklepány všechny nádoby na vodu a co nejpřísněji prohlédnuty všechny toaletty.